

GAZZE: ORTA DOĞU'DA BARIŞ MODELİ OTURUMUNUN TÜRK BASININDAKİ HABER SÖYLEMİ

Yrd.Doç.Dr. Erhan ARSLAN*

ÖZET

Bu çalışma, İsviçre'nin Davos kentinde 29 Ocak 2009 tarihinde gerçekleştirilen ve büyük tartışmalara neden olan "Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli" oturumunda yaşanan olayların Türk basınındaki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde; Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan "Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli" oturumuna ilişkin haberler, Teun van Dijk'in söylem analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Çalışmadan çıkan sonuçlar, gazetelerin ideolojik boyutlu bakış açılarının; okur külesine sunulan iletileri de niteliksel anlamda derinden etkilediği yönündedir. Ayrıca akredite kaynakların haber kurgusundaki belirleyiciliği, egemen söylemin haber aracılığıyla kamuoyuna yayılımını da tesis etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Söylem Analizi, Davos, Türk Basını

THE DISCOURSE OF THE GAZA: THE NEWS COVERING MIDDLE EAST PEACE PLAN MEETING IN THE TURKISH MEDIA

ABSTRACT

The purpose of this work is to put forward the response of the Turkish Media to the incident of the 'Gaza Middle East Peace Plan Meeting' that took place in Davos on Jan 29, 2009. To this end, the related news appeared in major Newspapers; Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet and Yeni Şafak has been analysed by the Teun van Dijk technique. According to the findings of this work, the ideological standpoint of the newspapers imposes strongly on the attribute of the news and the determinative characteristics of the accredited media sources help the dominant view to spread and influence the public opinion.

Key Words: Media, Discourse Analysis, Davos, Turkish Media

GİRİŞ

İsviçre'nin Davos kentinde 29 Ocak 2009 tarihinde yapılan "Gazze: Orta Doğu'da Barış Modeli" oturumunda; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın. İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ile Gazze konusunda yaşadığı tartışma sonucunda Dünya Ekonomik Forumu'nu terk etmesi dünya basınında geniş yankı buldu. Çok uluslu toplantılarda, benzer tartışmaların ülke liderleri

* Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

arasında sert bir üslupla dünya medyası önünde yaşanması nadir görülen olaylar arasındadır. Bu nedenle Davos'ta yaşananların dünya medyasında bir anlamda şok etkisi yarattığını söylemek olanaklıdır.

Hiç kuşkusuz ki söz konusu etki o dönemde Türk medyasında da fazlasıyla yaşandı. Türk medyası Ocak ayı sonunda yaşanan olayla ilgili gelişmeleri, Şubat ayı süresince Başbakan Erdoğan'ın konu edildiği 11 bin 648 haberle kamuoyuna duyurdu. 29 Ocak'ta Davos Zirvesini terk eden Başbakan Erdoğan'ın Şubat ayı süresince konuyla ilgili çıkan haberleri, köşe yazarlarının yorumları ile birlikte Başbakanı tüm gündem konularının üzerine çıkardı (www.dorduncukuvvetmedya.com, 2009).

Bu noktada, Türkiye'deki kamuoyunun olayla ilgili yoğun bir ileti bombardımanı altında olduğunu söylemek olanaklıdır. Söz konusu ileti yoğunluğu içerisinde toplumun başat kurumları arasında yer alan medyanın, kamuoyunu hangi söylem yapılarıyla bilgilendirdiği önem kazanmaktadır. Diğer bir deyişle nicel anlamdaki haber yoğunluğuna karşılık, medyanın niteliksel boyutta kamuoyuna neleri sundukları, üzerinde odaklanılması gereken bir noktadır. Çünkü ülke genelini ilgilendiren konularda toplumsal refleksin ne biçimde ve içerikte gelişeceğine etki eden önemli kurumlardan biri de medyadır. Medya söylemi ile kamuoyunun geliştirdiği refleksler arasında yakın bir bağ bulunmaktadır. Bu noktada, medya içerisinde önemli bir etkiye ve role sahip olan ulusal yazılı basın; "Gazze: Orta Doğu'da Barış Modeli" oturumunda gelişen olaylara nasıl bir haber söylemiyle yaklaştığını incelemek önem kazanmaktadır. Söz konusu inceleme aynı zamanda; medyanın fikirlerin oluşumu için olayların ardalanına ilişkin yeterli bilgiyi kamuoyuna sunup sunmadığı, bir tartışma platformu oluşturup oluşturmadığı ve egemen söylemlerin haber üzerinde etkili olup olmadığı konularında genel bir perspektif ortaya koymak açısından önem arz etmektedir.

MEDYA ve HABER SÖYLEMİ

Medya ve iletilerinin etkisi ve gücü, günümüzün toplumsal yapısı içerisinde her geçen gün artmaktadır. Toplum içerisindeki birey, baş döndürücü bir hızla değişen çevresine ilişkin haberleri medya aracılığıyla almakta ve yorumlamaktadır. Dünyanın içine girdiği evrim süreci ise iletişimi anlamadan yaşam biçimimizi kavrayıp düzenlemeyi olanaksız hale getirmektedir. (Tekinalp ve Uzun, 2004:21) Bir bakıma toplum içinde bireylerin maddi var oluşlarının imgesel ilişkileri (ideolojiler) medyanın oluşturduğu bir yapı içinde belirlenmektedir (Kaya, 1999:24). Ayrıca çağdaş ve demokratik toplumlarda, toplumsal dengeleri oluşturması açısından medyanın yasama, yürütme ve yargı güçlerinden sonra dördüncü güç olarak tanımlanması medyanın işlevlerinin en büyük ifadesidir (Yüksel ve Gürcan, 2005:6). Sonuç olarak hangi perspektiften bakılırsa bakılırsın

medya, birey ve toplumlar üzerinde tartışmasız bir etkiye sahiptir.

Asıl üzerinde durulması gereken nokta, medya içeriklerinin kamuoyuna nasıl sunulduğu ve bunun toplumsal sonuçlarıdır. Bu bağlamda, medyayı anlamlandırma süreçlerinin ve bu alandaki bilimsel yazınların kuramsal teoriler çerçevesi içerisinde yön bulma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Alandaki kuramsal bağlamlı yönelimler tarihsel boyut içerisinde incelendiğinde, niceliksel bir çokluk ile karşılaşılabilir; asıl olarak tüm bu yaklaşımların görece olarak uzak ama birbiriyle bağlantılı iki temel üzerine inşa edildiğini ifade etmek olanaklıdır. Her birinin kendi içerisinde farklı açılımları olan bu iki yaklaşım, Liberal-Çoğulcu Kuram ve Eleştirel Kuram'dır (Arslan, 2005:9). Söz konusu iki kuram her ne kadar farklı perspektifler içerse de; liberal-çoğulcu ve eleştirel kuramlar arasında var olan karşılıklı etkileşim, her iki geleneğin de kendilerine özgü çizdikleri yol haritalarının daha anlamlı ve çok boyutlu olabilmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Liberal-çoğulcu kuram ve eleştirel kuram, medya ve haber söylemi konusunda farklı perspektiflerden konuya yaklaşmaktadırlar. Liberal kuramın tarihsel kökenleri incelendiğinde kapitalist toplumlarda klasik liberal anlayışın temellerinin atıldığı 17. yüzyıla kadar gidilebilir. İletişim alanı ile birlikte her alanda yukarıdan aşağıya doğru bir örgütlenmenin söz konusu olduğu otoriter yönetimlerin bu gücü merkezden alıp, halka götüren özgürlükçü ideolojiye yavaş yavaş bırakmaya başladıkları görülmektedir (Işık, 2002:15). Liberal dünya görüşünün düşüncel yapıları üzerinde temellendirilen liberal-çoğulcu kuramlara göre medya, kamuoyunun siyasi mekanizmayı daha iyi tanımasına fırsat sağlayarak, bu konudaki bilinçlenmeyi sağlamaktadır. Böylelikle kamuoyu siyaset sahnesindeki farklı ideolojik görüşlerden haberdar olma ve sağlıklı bir seçim yapma olanağı bulabilmektedir (Arslan, 2005:4). Ayrıca bu kuramda medya, güç için gruplar arası rekabetin sağlandığı, hayati konularda özgür kamuoyu tartışmalarının yapıldığı ve resmi olanın sürekli kamuoyu tarafından incelendiği kanallar olarak atfedilir.

Eleştirel kuramların temel özelliği ise çoğulcu bir toplum anlayışından yola çıkan çalışmaların "haber" ve gazetecinin konumu ve rolü üzerine oluşturdukları tartışmaları ve genel olarak medyaya atfettikleri rolü öncüllerinin altını çizerek eleştirmeleridir. Eleştirel haber çalışmalarının öncelikli olarak "sorguladıkları" ve "paylaşmadıkları" görüş, basının toplumda bağımsız bir güç olduğu varsayımı içinde tanımlanan, basının profesyonel bir uzmanlık olduğu ve haberin "gerçeğin" kendisi olduğu iddiasıdır (İnal, 1993:158). Bu kuramda medya, egemen ideolojiyle, hakim sınıfla, devletle iç içe ve onların değerlerini, ideolojilerini yeniden üreten kurumlar olarak görülür. Bu perspektifte kitle iletişim örgütleri, ideolojik arenanın bir parçası durumundadır (Atabek ve

Dağtaş, 1998:47). Haber de egemen söylemin, haber kurgusu içerisinde yeniden yaratılmasıdır. Eleştirel kuramlar çerçevesinde yürütülen medya odaklı çalışmalarda ise iletişim; toplumsal bir süreç olarak ele alınır ve medyanın mülkiyet yapısı, haber üretim süreçleri, siyasal mekanizma ve sosyal yapılar çerçevesinde değerlendirilir. Berg ve Wenner (1991:115), eleştirel kuram analizlerine ilişkin şu görüşü öne sürmektedirler: *"Eleştirelinin temel amacı, sosyo kültürel sembolik formları anlaşılır kılmak, açıklamak ve değerlendirmektir."*

Sonuç olarak; liberal-çoğulcu kuramların duruşu medyanın; hayati bir yol gösterici sorumluluğu olan ve değişimin esas kaynağı olduğu yönünde iken, eleştirel kuramların habere ve medyaya bakışı, ideolojik egemenliğin sürdürüldüğü mekanizmalar şeklindedir.

DAVOS'A BEŞ KALA TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Sürekli bir kısır döngü içerisinde inişli çıkışlı seyir izleyen Türkiye-İsrail ilişkilerinde; İsrail'in Gazze'ye karşı giriştiği Dökme Kurşun Operasyonu öncesinde rutin bir süreç yaşanmaktaydı. Söz konusu operasyon zaten hassas bir dengede ilerleyen iki ülke arasındaki ilişkilerin karşılıklı açıklamalarla gerilmesine neden oldu. Operasyona verilen isim de o dönemde uluslararası kamuoyunda tartışma yarattı. İsrail'in Gazze'ye saldırısı 27 Aralık 2008 tarihinde başladı ve bu tarih İsrail'in Hanuka-Işıklar Bayramı'nın son gününe denk gelmektedir. Bu nedenle operasyonun, İsrail'in Hanuka-Işıklar Bayramı'nda, çocukların çevirdiği ve eskiden kurşundan yapılan topaçlardan adını aldığı ifade edildi. Söz konusu tepkiler üzerine İsrail Başbakanlık Sözcüsü Mark Regev, Modi'in kentinde bir toplantıda yaptığı açıklamada, *"bu ismi sevmeyi"* ifade ederek, *"halkla ilişkiler açısından bakıldığında bir hataydı"* (www.zaman.com.tr, 2009) itirafında bulundu. Operasyonun ismi İsrail tarafından bir *"halkla ilişkiler hatası"* olarak kabul edilse de, Uluslararası Af Örgütü ve Birleşmiş Milletler 22 gün süren Gazze saldırılarında savaş suçu işlendiğine dair kanıtlar bulunduğu kanaat getirdiler. 300'ü çocuk 1400 sivilin öldüğü saldırıları BM İnsan Hakları Konseyi adına araştıran Güney Afrika'lı yargıç Richard Goldstone, hazırladığı raporu gazetecilere aktarırken, *"İsrail ordusunun savaş suçu ve insanlığa karşı suç kapsamına girebilecek çok sayıda eylemde bulunduğu sonucuna varıldı"* dedi (www.radikal.com.tr, 2009).

İsrail tarafından yürütülen operasyonun başlangıç tarihi olan 27 Aralık 2008 tarihinden itibaren Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti; başta Başbakan Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere, söz konusu gelişmelere son derece sert tepkilerde bulundular. Başbakan Erdoğan, operasyonun başlamasının hemen ardından, İsrail ile diplomatik bir girişim içerisine girmenin bile gereksiz olduğunu vurgulayarak şu açıklamada bulundu:

“Barış için bu kadar çaba sarf ettiğimiz bu dönemde, İsrail’in böyle bir yola tevessül etmesini, her şeyden önce barışa, barış teşebbüslerine indirilmiş bir darbe olarak görüyorum. Süratle bu yaklaşımın durdurulmasını, bundan vazgeçilmesini özellikle vurguluyorum. Bugün İsrail-Suriye görüşmeleri ile alakalı olarak, İsrail Başbakanı Olmert’i aramayı düşünürken, bu arama işlemini iptal ettim ve aramıyorum. Çünkü bu bize karşı da yapılmış saygısızlıktır. Biz, şu veya bu ülke değiliz. Her şeyden önce demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletiyiz. Barışı yaygınlaştırmak, onu egemen kılmak için gayret eden bir ülkeyiz. Biz, bu tür girişimler içinde bulunurken, öbür tarafta Filistin’de, zaten adeta bir açık hava hapishanesi içinde bulunan Gazze’deki insanlara karşı yapılan bu hareket, barışa indirilmiş bir darbedir.” (<http://arsiv.ntvmsnbc.com>, 2008)

Başbakan Erdoğan, söz konusu dönemde partisinin (Adalet ve Kalkınma Partisi-AKP) Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki grup toplantısında -sonrasında uluslararası kamuoyunda tepki yaratan konuşmasında- İsrail’in insanlık yaşamına bir kara leke düşürdüğünün vurgusunu yaparak özetle şunları söyledi:

“Hayır, ben duygusal konuşmuyorum. Eğer benim duygusallığım varsa, Gazze’deki kardeşlerime yöneliktir. Olayı kılı kırk yarararak, düşünerek konuşuyorum, akılla, bilgiyle, tecrübeyle konuşuyorum. Eğer bir duygusallıktan, hesaptan bahsediliyorsa, bu hesabı bu anda İsrail yapıyor. Bu ne hesabıdır? Şubat’ta yapılacak olan seçim hesabıdır. Ben buradan Ehud Barak’a, Livni’ye sesleniyorum; Siz Şubat ayında yapacağımız seçimi bırakın, tarih sizi şu yaptıklarınızla insanlık yaşamına bir kara leke düşürdünüz diye yargılayacak.” (<http://www.radikal.com.tr>, 2009)

Başbakan Erdoğan’ın ve hükümet yetkililerinin İsrail’e yönelik yaptığı sert açıklamalar, uluslararası kamuoyunda farklı boyutlarda tartışmalar yarattı. New York Times, Sabrina Tavernise imzalı haber analizinde; Başbakan Erdoğan’ın Gazze operasyonları için kullandığı *“insanlık yaşamına kara leke düşürdüğü”* gibi ifadelerinin Avrupa’daki analistlerin arasında şaşkınlık yarattığını öne sürerken *“uluslararası arabulucu profilini yükseltmeye çalışan bir lider için pek parlak bir performans değildi”* (<http://arama.hurriyet.com.tr>, 2009) yorumunu yaptı. Tirajı günde 448 bin 411 olan liberal sol eğilimli Alman gazeteler arasında yer alan Süddeutsche Zeitung’un 15 Ocak 2009 tarihli sayısında, Kai Strittmatter imzasıyla yayımlanan haberde *“Türkiye Başbakanı, İsrail’e yönelik sert eleştirileriyle oy kazanmayı amaçlıyor ve böylece arabulucu rolünü tehlikeye atıyor.”* (<http://www.byegm.gov.tr>, 2009) vurgusu yapılmaktadır.

Fransız La Croix gazetesi ise Süddeutsche Zeitung'un söz konusu yorumu yaptığı gün Delphine Nerbollier tarafından kaleme alınan haber ile şu noktalara dikkat çekmektedir:

“Türkiye Hamas'ın güvenine sahiptir açıklamasını yapan Başbakan, ülkesinin 1 Ocak'ta iki yıl için geçici üyeliğe seçildiği BM Güvenlik Konseyine örgütün taleplerini taşımayı teklif etti. Bu arada Ankara, bir yıldır arabuluculuğunu üstlendiği Şam ile Tel Aviv arasındaki dolaylı barış müzâkerelerini de askıya aldı. Meclisteki İsrail-Türkiye Dostluk Grubu hemen hemen tüm üyelerini kaybetti (...) Bu şartlar altında Ankara'nın arabuluculuk rolünü üstlenmesi için manevra alanı oldukça daralmış gözüküyor.” (http://www.byegm.gov.tr, 2009)

Başbakan Erdoğan ile hükümetin eleştiri oklarını yönelttiği İsrail'de ise medya en sert söylemlerle açıklamalara tepkiler vermekteydi. İsrail'de yayımlanan Jerusalem Post gazetesinin 14 Ocak 2009 tarihli internet sayfasında, Svante E. Cornell'in *“Türkiye'nin Batıdan Uzaklaşması”* başlıklı yazısında; on yıl önce Batılı ve İsraili liderlerin müttefik olarak Türkiye'ye güvenebildiği ve sağlam bir NATO üyesi olduğu fakat artık durumun değiştiği vurgusu yapılarak şunlar ifade edilmektedir:

“Bu kısmen İslamcı muhafazakâr AK Parti'nin çekirdek kadrosunun kaprisleriyle açıklanabilir. Ama Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın -İsrail'in eylemlerinin Allah tarafından cezalandırılacağı ve kendi yıkımına yol açacağı- sözleri hafife alınamayacak kadar ciddi. Doğrusu bunlar, pragmatik çıkar hesapları yerine daha çok İslamcı dayanışmayla ve Batı karşıtı duygularla yönetilen bir Türk Hükümetinin eğiliminin parçası. Aslında Türkiye'nin uluslararası tavrı Batı'ya bağlılığının zayıf olduğunu -ve daha da tükendiğini- gösteriyor.” (http://www.byegm.gov.tr, 2009)

Gazze operasyonundan dolayı Türkiye'nin verdiği tepkinin diplomatik ilişkileri tehlikeye sokacağını belirten İsrail'in büyük medya gruplarından Yedioth'taki makalede; Türkiye ile İsrail arasındaki balayımın bittiği görüşü ortaya atılırken; *“Türkiye'nin sosyal muhafazakarlığa, İsrail'in milliyetçi sağa daha çok eğildiği bu dönemde iki ülke arasındaki özel ilişkilerin geleceğinin tehlikeli olduğu”* (http://www.guncel.net,2009) öngörüsünde bulunuldu.

Türkiye ve İsrail arasında Gazze operasyonu üzerine odaklanan tartışmalar aslında Davos'ta iki lider arasında yaşananların da bir habercisiydi. Söz konusu durum, fay hattında zaman içerisinde biriken enerjinin depremlerle birden bire ortaya çıkmasına benzetilebilir. Gazze operasyonu konusunda Başbakan Erdoğan ve hükümet yetkililerinin aldıkları pozisyon ve söylemler ile İsrail tarafının yaptığı açıklamalar gerginliğin tırmanmasına; bir anlamda fay hattında enerjinin birikmesine neden oldu. İsviçre'nin Davos kentinde 29 Ocak

2009 tarihinde yapılan “Gazze: Orta Doğu’da Barış Modeli” oturumu ise bu enerjinin açığa çıktığı, bir anlamda fay hattının kırıldığı noktaydı.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu araştırma, İsviçre’nin Davos kentinde 29 Ocak 2009 tarihinde yapılan “Gazze: Orta Doğu’da Barış Modeli” oturumunda yaşanan olaylara ilişkin haberlerin nitel analizini yaparak; kamuoyunun bilgilenmesinde başat rol oynayan medyanın haber söylemini nasıl oluşturduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, konuya ilişkin ardalanı ortaya koymak için betimleyici literatür taramasına ve haber niteliğine ilişkin sonuçlara ulaşmak amacıyla da söylem analizi tekniğine dayanmaktadır. Betimleyici literatür taramasında, medya ve haber söylemi ile Davos öncesinde Türkiye-İsrail ilişkileri bağlamında yaşanan gelişmeler ve birikimler irdelenmiştir. Araştırmanın uygulama aşamasında ise Davos’a ilişkin yazılı basın haberlerinin değerlendirilmesi için Teun van Dijk’in söylem analizi tekniği kullanılmıştır.

Teun van Dijk’a (1998:22) göre, “*metinler sadece düşünceleri iletmezler aynı zamanda ideolojiler ve diğer inançlar da metinler içinde etkileşim halindedir veya söylem biçimine dönüşür*”. Van Dijk’in söylem üzerine gerçekleştirdiği eleştirel çözümleme modeli temel olarak iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar "makro yapı" ve "mikro yapı"dır. Makro yapı bir anlamda haberin ideolojik çerçevesini oluşturur ve metin içerisindeki kurgulamanın toplumsal formasyondaki gizli bağını ortaya koyar. Tematik çözümleme ve şematik çözümleme, makro yapı içerisindeki sorgulamaları oluşturmaktadır. Bu araştırmada, tematik çözümleme bağlamında; başlık, spot/haber girişleri ve habere ilişkin fotoğraflar irdelenmektedir. Haberdeki tematik yapı bir anlamda okuyucuya olaya hangi perspektiften bakması gerektiği konusundaki bir şartlandırmanın da temellerini oluşturmaktadır. Şematik çözümleme çerçevesinde ise araştırmada; ana olay ve sonuç, ardalan ve bağlam bilgisi, sonuçlar ve tepkiler ile beklenti ve değerlendirme sorgulama başlıklarını oluşturmaktadır. Haberin mikro yapısı ise, sentaktik çözümleme, kelime seçimleri, yerel uyum ve retorik özelliklerden oluşmaktadır. Bu çalışmada, haberin sentaktik çözümlemesi ve kelime seçimleri ele alınmaktadır. Söz konusu iki noktanın analizi gazetenin haber söylemine ait ideolojik yapılanmasına ışık tutmaktadır.

Farklı okur kitleleri, sermaye yapıları ve tirajları olan “Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak” gazeteleri çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi ulusalcı yazılı basını, Hürriyet ve Sabah ana akım yazılı basını ve Yeni Şafak da İslamcı yazılı basını temsil etmek üzere örneklem içerisinde yer almaktadır. Örnekleme oluşturan dört gazetenin, 29 Ocak 2009 tarihinde yapılan “Gazze: Orta Doğu’da Barış Modeli” oturumunun

ertesindeki üç günlük sayılarında yer alan haberler söylem analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde, incelenen günler içerisinde yer alan haberlerin söylem analizinden elde edilen bulguları ve yorumları “makro yapı” ve “mikro yapı” başlıkları altında değerlendirilmektedir.

A- MAKRO YAPI

Tematik çözümlene ve şematik çözümlene, makro yapı içerisindeki sorgulamaları oluşturmaktadır. Tematik çözümlene bağlamında; “başlık, spot/haber girişleri ve habere ilişkin fotoğraflar”, şematik çözümlene de ise “ana olay ve sunuş, ardalın ve bağlam bilgisi, sonuçlar ve tepkiler ile beklenti ve değerlendirme” ele alınmaktadır.

• **Başlık**

Haber başlıkları okur kitlesini haber metnini okumaya yönlendiren, dikkatin yoğunlaştırılmasını sağlayan en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Genelde büyük puntolar ve sansasyonel ifadelerle kurgulanan başlıklar; hem ideolojik anlamlarla yüklü olmasından hem de ilgili haberle yönlendirmeler içermesi nedeniyle haberin makro yapısı içerisinde bir “işaret fişegi” görevini üstlenmektedir.

Söylem analizi tekniği ile incelenen haber başlıklarında farklı gazetelerde neredeyse birbirinin aynısı başlıkların olduğu dikkati çekmektedir. “Dünya bu hareketi konuşuyor” (31/01/2009-Hürriyet) ve “Dünya tartışıyor” (31/01/2009-Cumhuriyet) başlıkları bu durumun somut örneklerini oluşturmaktadır. Söz konusu başlıklar, olayı daha makro bir çerçeve çizerek değerlendirmektedir. Bu yaklaşımı, “Davos ruhu öldü” (30/01/2009-Hürriyet) başlığında da görmek olanaklıdır. Hürriyet ve Cumhuriyet Gazetelerinin aksine; Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri ise haber başlıklarında Başbakan Erdoğan’ın Davos’taki yaklaşımı üzerine odaklanmaktadırlar: “Davos’ta tavır” (30/01/2009-Sabah), “One minute fırtınası” (01/02/2009-Yeni Şafak).

Cumhuriyet Gazetesi, “Erdoğan iç politikaya oynadı” (31/01/2009) ve “Faturası çıkar” (01/02/2009) haber başlıklarını kullanarak; okur kitlesine muhalif söylemleri aktarmakta ve Başbakan Erdoğan’ın tavrının olumsuz sonuçlar doğurabileceği vurgusunu yapmaktadır. Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri ise “Blair’den destek” (01/02/2009-Sabah), “İssiz adam”* (31/01/2009-Yeni Şafak), “Kimse bize saygısızlık yapamaz” (31/01/2009-Yeni

* Söz konusu başlık ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres’e dikkat çekilmektedir.

Şafak) başlıkları ile Cumhuriyet Gazetesi'nin tam tersi bir söylem yapısıyla Başbakan Erdoğan'ın tavrına koşulsuz destek vermektedirler.

Gazetelerdeki haber başlıklarının genelde kısa bir şekilde (2-4 kelime) okur kitlesine aktarıldığı görülmektedir. İncelenen haber başlıkları içerisinde sadece Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos yorumunu ön plana çıkaran "Erdoğan'ın Davos yorumu: Diklenmeden dik duracağız. Atatürk'ten öğrendik" (31/01/2009-Hürriyet) başlığının ve destek mitinglerini konu eden haberin "Gazze'de Erdoğan için miting: Şişhane Gazze hattı" (31/01/2009-Sabah) başlığının uzun olduğu dikkati çekmektedir.

Özetle ifade etmek gerekirse; incelenen haber başlıklarında ideolojik örüntülerin varlığı dikkati çekmektedir. Davos'ta yaşanan olayları anlatan farklı gazetelerdeki haberler; kullanılan başlıklar vasıtasıyla okur kitlesini haber metnini okumadan önce manipüle etmektedir.

• **Spot / Haber Girişleri**

Okuyucunun ilgisi çekmesi ve haber hakkında özet bilgi vermesi nedeniyle; spot/haber girişleri haber kurgusu içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Genelde üst ve alt başlıklardan küçük; haber metninden ise büyük puntolarla yazılan spot/haber girişleri; habere ilişkin metnin üstünde yer almaktadır. İncelenen gazetelerin Davos ile ilgili haberlerinde bazen bir bazen de beş spot yer almaktadır. Haberlerde en fazla spot/haber girişi Hürriyet Gazetesi (ortalama 4-5 spot), en az spot/haber girişi ise Cumhuriyet Gazetesi (ortalama 2 spot) tarafından kullanılmaktadır.

Spot/haber girişlerinin, hangi kaynaklara dayandırılarak oluşturulduğu incelendiğinde; akredite kaynaklar ve haber değeri olan kişiler ön plana çıkmaktadır:

"Erdoğan, 'Sayın Peres, benden yaşlısın sesin çok yüksek çıkıyor. Sesinin bu kadar çok çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir' dedi. Moderatör ise, Erdoğan'a elle müdahaleye kalkıştı." (30/01/2009-Hürriyet)

"Başbakan Erdoğan, Davos'taki Gazze panelinde İsrail'i şöyle eleştirdi: 'Gazze'ye bombalar inerken insanlık seyretti. İsrail'in elindeki silah gücünün zerresi Filistin'de yok. BM'nin okulları bile vuruldu. Ben antisemitizmi insanlık suçu olarak gören bir başbakanım (...)" (30/01/2009-Sabah)

"DSP Genel Başkanı Zeki Sezer, Başbakan Erdoğan'ın çıkışıyla ilgili olarak 'Gazze'deki katliama karşı durmak, sokak kabadayılığı üslubuyla değil, devlet adamı niteliğiyle olmalı' dedi." (31/01/2009-Cumhuriyet)

"Başbakan Erdoğan, dünyada yeni bir dönemin açıldığını ve artık herkesin Türkiye'yi dikkate alarak hareket etmek zorunda olduğunu ilan etti." (31/01/2009-Yeni Şafak)

Söz konusu spot/haber girişlerinde de görüldüğü gibi; ikinci el kaynaklar içerisinde bulunan; belge, rapor, doküman, araştırma sonuçları gazetesinin spotlarında yer almamaktadır. Bu durum ise, spotlarda belirli perspektife ait düşünce yapısının baskın olarak ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu baskın durum ise spotlarda egemen söylemin yeniden üretildiğinin izlerini ortaya koymaktadır. Fakat burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta da; Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri Başbakan Erdoğan'ın söylemlerini ön plana çıkartırken, Cumhuriyet Gazetesi spot/haber girişlerinde eleştirel bir tavırla muhalif söylemlere odaklanmaktadır.

Gazetelerdeki spot/haber girişlerinde birbiriyle tam tersi senaryolar içeren yargılar da okur kitlesine sunulmaktadır:

“Ortadoğu'daki denge politikasını bir kenara bırakan Başbakan Erdoğan'ın Türkiye'den çok Arap dünyasının çıkarlarını koruduğu belirtiliyor (...)” (01/02/2009-Cumhuriyet)

“9. Cumhurbaşkanı Demirel (...), ‘Uluslararası meselelerde bir takım faturalar çıkar. Bu faturaların nerede, ne zaman, nasıl çıktığının çok farkına varamazsınız’ (01/02/2009-Cumhuriyet)

“BM kararları ve dostça uyarıları hiçe sayarak Gazze'de kadın ve çocukların üzerine haftalarca bomba yağdıran İsrail, Türkiye'nin Davos'taki sert çıkışıyla yapayalnız kaldı.” (31/01/2009-Yeni Şafak)

Örneklere bakıldığında Cumhuriyet Gazetesi, Davos'taki gelişmelerin Türkiye'yi olumsuz yönde etkileyeceğine işaret ederken; Yeni Şafak Gazetesi ise İsrail'in bu olaylardan sonra dış politika bağlamında sıkıntılar yaşayacağına vurgu yapmaktadır.

Ayrıca Yeni Şafak Gazetesi'nin Davos sonrası yaşanan gelişmeleri aktaran 01/02/2009 tarihli haberinin spot/haber girişinde kullandığı;

“Başbakan Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Peres'in küstahlığına Davos'ta gösterdiği tepki bütün Türkiye'yi ayağa kaldırdı. Yandaş medya ‘tarafsız’ kalmaya çalışırken, binlerce kişi gazetelerin internet sayfalarına mesaj bırakarak Erdoğan'ı kutladı.”

ifadesi de dikkati çekmektedir. Söz konusu gazete, *“bütün Türkiye'yi ayağa kaldırdı”* vurgusu ile okur kitlesini bilinçli olarak yönlendirmektedir. Aynı spot/haber girişinde yer alan *“Yandaş medya ‘tarafsız’ kalmaya çalışırken”* ifadesi ise Başbakan Erdoğan'ın söylemine destek vermeyen medya kuruluşlarını eleştirmekte ve bu konuda tarafsız kalmamayacağına vurgusunu yapmaktadır. Söz konusu spot/haber girişi, bir anlamda okur kitlesini de destek veren *“çoğunluk”* içerisinde olmaya davet etmektedir.

• **Fotoğraflar**

Fotoğraflardan yansıyan ifadeler, makro yapı içerisinde incelenen; başlık ve spot/haber girişlerinde yer alan egemen söylemin yeniden üretilmesine katkı sağlar niteliktedir. Fotoğraflar, fotoğraf altı yazılar ve haber metnine görsel göndermeler vasıtası ile haberlerin okuyucu üzerindeki etkisi ve inanırılık düzeyi artırılmaktadır. Bu çalışmada, incelenen gazetelerin Davos konulu haberlerinin sadece ön sayfa fotoğrafları değerlendirilmektedir. Gazetelerde yer alan bu fotoğraflar ise şu değerlendirme ölçütleri çerçevesinde çözümlenmektedir:

Gösteren: Fotoğrafta biçimsel olarak yer alan öğeler.

Haber başlığı: Fotoğrafın ait olduğu haberin başlığı.

Fotoğraf altı yazısı: Fotoğraf altında okuyucuya sunulan ifadeler.

Metinsel bağlantı ve anlatısı (gösterilen): Fotoğrafın biçimsel olarak değil, niteliksel olarak okuyucuya sundukları. Fotoğrafın; başlık, spot ve haber metni ile bağlantı noktaları. Fotoğraf ile haber içerisindeki ideolojik kurgulama.

Hürriyet Gazetesi

30/01/2009

Gösteren: Sürmanşetten verilen haberde 2 fotoğraf yer almaktadır. İlk fotoğrafta Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, konuşması esnasında sağ eliyle Moderatör David Ignatius'un sol bileğini sıkıca kavramış durumdadır. Aynı habere ilişkin ikinci fotoğrafta ise Başbakan Erdoğan'ın, toplantıyı terk etme anı görülmektedir. Erdoğan, elindeki evrakları dosyasına yerleştirmekte ve aynı zamanda yürüyerek platformu terk etmektedir. Aynı karede Erdoğan ile göz teması kurmaktan kaçınarak aksi yöne bakan koltuklarında oturan; İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon da yer almaktadırlar.

Haber başlığı: Davos ruhu öldü

Fotoğraf altı yazısı: Başbakan Erdoğan, moderatör David Ignatius'un omzuna uzanan elini tutarak sözlerine devam etti. Erdoğan, şaşkın bakışlar arasında salonu terk ederken, Emine Erdoğan'ın da duygulanıp ağladığını gördü.

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Her iki fotoğraf da genel anlamda haber örgüsü ile örtüşmektedir. Ayrıca fotoğraf altı yazısında yer alan "omzuna uzanan elini tutarak" ifadesi birinci fotoğrafın öncesinde yaşanan hareketin görsel olmasa da yazılı betimlemesini yapmaktadır. Ayrıca aynı fotoğraf altı yazısındaki "şaşkın bakışlar arasında" vurgusu da ikinci fotoğraftaki görsel etkiyi tam olarak yansıtmaktadır.

31/01/2009

Gösteren: Sürmanşetten verilen haberde 2 fotoğraf yer almaktadır. İlk fotoğrafta Moderatör David Ignatius sol eliyle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın omzuna dokunmaktadır. İkinci fotoğrafta ise Başbakan Erdoğan,

sağ eliyle Ignatius'un sol bileğini sıkıca kavramış durumdadır. Ayrıca bu fotoğrafta Başbakan Erdoğan'ın sol tarafında oturan ve haber aktörleri arasında yer alan İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres de bulunmaktadır.

Haber başlığı: Dünya Bu Hareketi Konuşuyor

Fotoğraf altı yazısı: Erdoğan'ın Davos'ta çileden çıktığı an.

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Birbirini tamamlayan her iki fotoğraf arasında Davos Zirvesi'ne damgasını vuran krizin patlak vermesine neden olan olayların görsel bir anlatısıdır. Fotoğraf altı yazısı, haber başlığı ve haber metni göz önünde bulundurulduğunda, fotoğraflar Davos'ta yaşanan gerginliği net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Sabah Gazetesi

30/01/2009

Gösteren: Sabah Gazetesi'nde manşetten verilen haberde 2 fotoğraf yer almaktadır. İlk fotoğrafta Başbakan Erdoğan ayakta toplantıyı terk etme anında Peres'in önünden geçerken yer almaktadır. İkinci fotoğraf ise Hürriyet Gazetesi'nde yer alan fotoğrafın aynısıdır. Başbakan Erdoğan, sağ eliyle Ignatius'un sol bileğini sıkıca kavramış durumdadır.

Haber başlığı: Davos'ta tavrı

Fotoğraf altı yazısı: Paneli, Leonardo Di Caprio'nun oynadığı Yalanlar Üzerine filmine konu olan kitabın yazarı ABD'li gazeteci yönetti.

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Her iki fotoğraf da panelde yaşanan gerginliği açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca haber metni ile fotoğraflar bütünlüklük bir yapı sergilemektedir.

31/01/2009

Gösteren: Habere ilişkin 2 fotoğraf yer almaktadır. Birinci fotoğrafta İstanbul'da metro hattının açılış töreninde ellerindeki Türk bayraklarıyla Başbakanı destekleyen kalabalık görülmektedir. Diğer fotoğrafta ise Gazze'de ellerinde Türk bayrakları ve yeşil Arapça yazılı bayraklarla Başbakan Erdoğan'ın Davos'taki davranışına destek veren Filistinliler yer almaktadır.

Haber başlığı: Gazze'de Erdoğan için miting. Şişhane Gazze hattı

Fotoğraf altı yazısı: Fotoğraf altı yazısı bulunmamaktadır.

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Fotoğraflara ilişkin haber başlığı ve haber metni görsel unsurlarla örtüşmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi

31/01/2009

Gösteren: Filistin'in Gazze Şeridi bölgesinde Başbakan Erdoğan'a destek gösterisinden kalabalık bir kitle görülmektedir. Fotoğrafta Türk bayrakları, Hamas flamaları ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın posterleri bir arada yer almaktadır.

Haber başlığı: Dünya tartışıyor

Fotoğraf altı yazısı: Hamas'tan teşekkür gösterisi (...)

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Haber metni ve haber başlığı Başbakan Erdoğan'ın hareketini eleştirel bir çerçevede değerlendirirken; fotoğraf söz konusu gelişmeleri destekler bir niteliktedir.

Yeni Şafak Gazetesi

31/01/2009

Gösteren: Sürmanşetten verilen habere ilişkin fotoğrafta Başbakan Erdoğan'ın boş koltuğuna bakan Peres'in görüntüsü yer almaktadır.

Haber başlığı: Issız adam

Fotoğraf altı yazısı: İşte Türkiye'siz İsrail'in fotoğrafı

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Fotoğraf, fotoğraf altı yazısı ve haber metni Peres'in yaşadığı hayal kırıklığı ve yalnızlığı ön plana çıkarmaktadır.

31/01/2009

Gösteren: Manşetten verilen habere ilişkin fotoğrafta ise Davos'tan dönen Başbakan Erdoğan'ı Atatürk Havalimanı'nda karşılayan coşkulu kalabalık yer almaktadır.

Haber başlığı: Kimse bize saygısızlık yapamaz

Fotoğraf altı yazısı: Önceki gece Davos'tan geç saatlerde İstanbul'a dönen Başbakan Erdoğan'ı Atatürk Havalimanı'nda binlerce kişi karşıladı.

Metinsel bağlantı ve anlatısı: Fotoğraf ve haber metni Başbakan Erdoğan'ın Davos'taki söyleminin ve tavrının Türk halkı tarafından büyük destek gördüğünü vurgulamaktadır.

İncelenen gazetelerde genelde sürmanşetten ve manşetten verilen haberlerin fotoğraflar vasıtasıyla desteklendiği görülmektedir. Söz konusu fotoğraflar ise Başbakan Erdoğan'ın oturumu terk ettiği an ile Davos sonrası Türkiye'de ve Filistin'de gerçekleştirilen destek mitinglerine odaklanmaktadır.

• Ana Olay ve Sunuş Biçimi

Ana olay ve sunuş biçiminde; ana olayın haberdeki sunum biçimi, haberde yer alan aktörler, olayın ne zaman gerçekleştiğine ilişkin bilgi ve haber kaynakları üzerine odaklanılmaktadır.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos'taki "Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli" oturumunda, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'in konuşmasını yanıtlarken kullandığı üslup ve kendisine yeterli süre verilmediğini ifade ederek forumu terk etmesi haberlerde ana olayı oluşturmaktadır. Ayrıca söz konusu gelişmelere paralel olarak, ulusal ve uluslararası bağlamda Başbakan Erdoğan'ın üslubuna ilişkin tepkiler ve verilen destek de haberlerin sunumunda

önemli bir yer tutmaktadır. Gazeteler olayı ilk sayfalarından sürmanşetten ya da manşetten okur kitlelerine vermektedir. Haber girişlerinde genelde Başbakan Erdoğan'ın forumda Peres'e yönelik sözleri yer almaktadır.

Haberlerde ana olay, incelenen gazetelerde farklı ideolojik örüntülerle okuyuculara sunulmaktadır. Hürriyet Gazetesi, yaşanan gelişmeleri genel boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Sabah Gazetesi, Başbakan Erdoğan'ı destekleyen ve ön plana çıkartan bir sunuş tarzını benimsemektedir. Yeni Şafak Gazetesi de, Sabah Gazetesi'ne paralel bir haber sunuşuyla Başbakan Erdoğan'ın tavrının haklı olduğunu ve İsrail Cumhurbaşkanı'nın yalnız kaldığını belirtmektedir. Eleştirel bir çerçeveden yaklaşan Cumhuriyet Gazetesi ise bunu haber metinlerinde yansıtmaktadır. Bu ideolojik yaklaşıma özellikle muhalefetin görüşleri ön plana çıkartılarak destek noktası oluşturulmaktadır.

Haberlerde özellikle üç aktörün ön plana çıktığı görülmektedir. Söz konusu aktörler; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ve Moderatör David Ignatius'dur. Ayrıca haberlerde bu üç aktöre ek olarak BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon ve Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa da yer almaktadır. Gazetelerin ilk sayfalarında yer alan ve iç sayfalarda devam eden haberlerde olayın ne zaman gerçekleştiğine ilişkin açık bir ifade bulunmamaktadır. İncelenen gazeteler içerisinde sadece Cumhuriyet Gazetesi 31 Ocak 2009 tarihli sayısında, ön sayfada yer alan fotoğraf altı yazısında "önceki gün" ifadesi ile olay tarihine işaret etmektedir. Okur kitlesi, olay tarihine ilişkin bilgiye ancak gazetelerin yayım tarihinden yola çıkarak ulaşabilmektedir. Söz konusu bu durum, haber yazımında önemli bir noktaya işaret eden "ne zaman?" sorusunun yanıtızsız kalmasını beraberinde getirmektedir.

Gazetelerdeki haberlerin haber kaynakları ele alındığında hikayenin iç/dış resmi kaynaklara, haber ajanslarına ve diğer yayım organlarına dayandırılarak oluşturulduğu görülmektedir. Bu haber kaynakları içerisinde özellikle resmi kaynaklar ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda akredite kaynakların haber içeriği üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu söylemek olanaklıdır.

• *Ardalan ve Bağlam Bilgisi*

Haberlerde yeterli düzeyde ardalan bilgisine yer verildiğini söylemek olanaklı değildir. Haberler genelde akredite kaynakların açıklamalarından yola çıkılarak düzenlendiğinden; ardalan ve bağlam bilgisi yetersiz düzeyde kalmaktadır. Davos Zirvesine damgasını vuran olay, Başbakan Erdoğan'a verilen destek ve eleştiri boyutlu haberler, gazeteler değerlendirildiğinde neredeyse haberlerin tamamını oluşturmaktadır. Özellikle aşağıda belirtilen

konuların haberlerde yer alması okur kitlesinin bütünlüklü bir yapıda olayı algılamasına ve daha geniş bir perspektiften yola çıkarak fikir geliştirmesini olanaklı kılabilirdi:

- İsrail ve Filistin arasında yaşanan ve kökleri tarihin derinliklerinde yer alan problemlerin nedenleri ve son gelişmeler
- Türkiye/İsrail ve Türkiye/Filistin ilişkileri
- Ortadoğu'daki politikalar ve dengeler

Ayrıca bunların yanı sıra Başbakan Erdoğan'ın, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e yönelik yaptığı konuşmada geçen ve haberlerde yer alan "İsrail'in elindeki silah gücünün zerresi Filistin'de yok. BM'nin okulları bile vuruldu..." ve "Öldürmeye gelince siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz. Plajlarda çocukları nasıl vurduğumuzu çok iyi biliyorum" ifadelerindeki bahse konu olan olayların ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleştiğine dair hiçbir ardalın bilgisi bulunmamaktadır.

Başbakan Erdoğan'ın konuşmasında vurgu yaptığı olaylardan; BM binalarının İsrail tarafından vurulmasına ilişkin haber 2006 yılında o tarihteki kitle iletişim araçlarına şöyle yansımıştır:

"İsrail uçakları, dün Lübnan'ın güneyinde Birleşmiş Milletler'e ait bir binayı bombalayarak 4 uluslararası gözlemcinin ölümüne neden oldu. Roma'da konuşan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, İsrail'in neden Birleşmiş Milletler binasını hedef aldığını açıklamamasını istedi. İsrail, ölümleri trajik olarak niteledi ve soruşturma yapılacağını bildirdi. Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün sözcüsü, saldırının doğrudan Kiyam kentindeki binalarını hedef aldığını söyledi." (<http://www.voanews.com>, 2006)

Başbakan Erdoğan'ın konuşmasında yer alan fakat incelenen gazetelerde ardalın bilgisi yer almayan diğer bir olay ise İsrail'in plajlara yaptığı saldırıdır. Söz konusu olay o tarihte Radikal Gazetesi'nde (2006) şöyle yer almıştır:

"Filistin, İsrail hapishanelerindeki liderlerin hazırladığı plan uyarınca sınırları (dolayısıyla İsrail'i tammayı) referanduma götürmeyi tartıştığı sırada, İsrail'in çoluk çocuk demeden sivilleri katlettiği plaj bombardımanı vuruldu. Önceki gün İsrail donanmasına ait gemiler, Gazze'nin kuzeyindeki Beyt Lahiyne plajına en az dört füze atarak, pikniğe gelmiş altı aynı aileden dördü çocuk yedi kişiyi öldürüp 35 kişiyi yaraladı. Filistin'de üç günlük yas ilan edildi. Türkiye sorumluların cezalandırılmasını, BM Genel Sekreteri tam soruşturma istedi. Arap Birliği 'kabul edilemez terörizm' dedi."

Başbakan Erdoğan'ın, İsrail Cumhurbaşkanı Peres'e yönelik yaptığı konuşmada geçen olaylara; haberlerde kısaca yer verilseydi, okur kitlesinin olayları daha bütünlüklü bir yapıda ve derinliğine algılaması da sağlanabilirdi.

• *Sonuçlar ve Tepkiler*

Haberlerde yer alan aktörlerin açıklamaları, ağırlıklı olarak haberin temel kurgusunu oluşturmaktadır. Bu ise Davos'taki "Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli" oturumundaki olayların yansıttığı sonuçları haberlerde belirleyici bir unsur olarak ön plana çıkarmaktadır. Haberlerde yer alan başlıca aktörler ise akredite kaynaklardan oluşmaktadır. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ve Moderatör David Ignatius haberlerdeki en önemli aktörlerdir. Söz konusu aktörlerin açıklamaları haber söylemine ilişkin sonuçları ve tepkileri de belirlemektedir. Haberlerde net olarak şu üç sonuç ön plana çıkmaktadır:

- Başbakan Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e verdiği yanıt.
- Başbakan Erdoğan'ın konuşma süresine itirazı ve Moderatör David Ignatius ile girdiği tartışma.
- Başbakan Erdoğan'ın oturumu terk etmesi.

Söz konusu üç temel sonuca ek olarak; Başbakan Erdoğan'ın Davos'taki tavrına ulusal ve uluslararası bağlamdaki tepkiler de haberlerde sıkça rastlanan unsurlar arasında yer almaktadır.

Davos konulu haberlerde olaylara dair açıklamalar; haber bütünü içerisinde önemli bir role sahiptir. Haberlerde olaya konu olan kişilerin sözlü tepkilerine ve değerlendirmelerine başvurmak; nesnellik ilkesinin gereklerindedir. Fakat haberlerdeki ardalan eksikliği; olayları bağlamından soyutlamayı da beraberinde getirmektedir. Ayrıca ikinci el kaynaklara (belge, rapor vs.) başvurulmaması; egemen söylemin haber kurgusuyla yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Haberlerde egemen söylem karşıtı perspektifin bütünüyle göz ardı edildiğini söylemek olanaklı değilse de; haber söyleminde akredite kaynakların olaya bakış açısının baskın olarak haberin niteliksel yapısını belirlediği görülmektedir.

Davos'taki olayın ardından Başbakan Erdoğan'ın; yaptığı çıkışta ve toplantıyı terk etmesinde haklı olduğunu ifade eden açıklamaları haber metinlerinde ağırlıklı olarak yer almaktadır:

"Peres benim en tahammül edemediğim şeyi yapıp, beni azarlar gibi sesini yükseltti(...) Ben uysal koyun muyum da sus pus olup bu durumu kabullenecektim" (31/01/2009-Hürriyet)

"Orada Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olarak buldum. Bu sıfatla konuşmalarımı yaptım. Biz bir kabile reisi değiliz." (31/01/2009-Sabah)

"Ülkesine güvenmeyen, eğilen, bükülen bir anlayış bizim karakterimiz değil. Bizim dışişleri anlayışımız başkalarının ne diyeceği üzerine kurulu değil." (31/01/2009-Cumhuriyet)

“İnanıyorum ki orada hangi Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı bulunursa böyle bir tavrı benim milletim onlardan beklerdi ve milletimin de böyle bir tavrı beklemesi en doğal hakkıdır, çünkü bizim milletimize sünepelik yakışmaz.” (31/01/2009-Yeni Şafak)

Örnek alıntılardan da anlaşılacağı üzere, gazetelerdeki Davos konulu haberlerde akredite kaynaklardan çok sayıda; “doğrudan, dolaylı ve örtük alıntı” yer almaktadır. Yazılı basında doğrudan alıntılar tırnak işaretleri kullanılarak gerçekleştirilir. Dolaylı alıntılar, tırnakların atıldığı cümlelerle, örtük alıntılar ise alıntılanan önerme veya sözcüğün metnin “kendi” sesine dönüştüğü biçimlerde verilir (İnal, 1996:101). Haberlerdeki alıntıların yapıldığı akredite kaynaklar arasında; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, İsrail Cumhurbaşkanı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, Türk hükümeti yetkilileri ve iktidar partisinin temsilcisi gibi yetkililer bulunmaktadır.

• **Beklenti ve Değerlendirme**

Çalışmanın bulgularına göre, Davos ile ilgili habere konu olan olayın; bundan sonra nasıl bir gelişme göstereceğine ilişkin öngörüler incelenen gazetelerde derinlik kazandırılmadan kamuoyuna yansıtılmaktadır. Bu öngörüler ise iki farklı perspektifte irdelemek doğru bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır: ulusal ve uluslararası fırsatlar/tehditler. Bu çerçevede değerlendirildiğinde ileriye dönük dört ana senaryo haber metinlerinde vücut bulmaktadır:

- Başbakan Erdoğan’ın Davos çıkışından kamuoyu olumlu yönde etkilenecek ve yakın tarihli yerel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi oylarını arttıracak. Bu noktada özellikle muhalefet partilerinin temsilcilerinin söz konusu olayların bir iç politika malzemesi yapılmak adına planlı gerçekleştirildiğini de vurgulamaktadırlar.
- Dış politikada yaşanması muhtemel sorunların iç politikayı olumsuz yönde tetiklemesi.
- Uluslararası ilişkilerin olumsuz etkilenmesi ve bunun sonucunda Türkiye’nin yalnızlığa itilmesi.
- Türkiye’nin değerinin anlaşılması ve dış politikada önemli bir aktör haline gelmesi.

Davos ile ilgili haberlerde geleceğe dönük çıkarsamalar bu ve benzeri beklenti/değerlendirme eksenlerinde gerçekleşmektedir. Söz konusu beklenti ve değerlendirmelerden olumlu vurgular içerenleri belirgin olarak Sabah ve Yeni Şafak; olumsuz içerikteki ise Cumhuriyet Gazetesinde ön plana çıkmaktadır. Hürriyet Gazetesi ise net bir çıkarsama ortaya koymamakta her iki düşünceye ilişkin bakış açısına haberlerde yer vermektedir.

B-MİKRO YAPI

Haberin mikro yapısının analizini; “sentaktik, kelime seçimleri, yerel uyum ve retorik” oluşturmaktadır. Bu araştırmada, mikro yapı çerçevesinde “sentaktik ve kelime seçimleri” üzerine odaklanılmaktadır.

• Sentaktik

Haberi oluşturan olayların ağırlıklı olarak hangi cümle yapılarıyla okur kitlesine sunulduğu sentaktik yapı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Cümlelerin uzun-kısa, basit-karmaşık ya da aktif-pasif olma durumları olayın farklı etkilerle sunumunu beraberinde getirmektedir. İnal (1994:21), habere ilişkin sentaktik yapıya şu vurguyu yapmaktadır:

“Haberin sentaktik yapı içinde belli kişi ve kurumların eylemlerinin pasif cümleler aracılığı ile aktarılması yine haberde ideolojik olanın açığa çıkarılması açısından önemlidir... Aslında ideolojik olarak nötr bir dil olabileceğini varsaymak aynı zamanda habercilikte mutlak bir nesnellik olabileceğini de varsaymak demektir ki, bunun pratikte olanaksız bir durum olduğunu söyleyebiliriz”

Gazetelerdeki Davos konulu haberlerin cümle yapılarının uzun-kısa ve basit-karmaşık olma durumunu incelemek için örnekleme oluşturan dört gazetenin aynı tarihli sayılarındaki (31/01/2009), Başbakan Erdoğan lehine Filistin’de düzenlenen destek gösterilerine ilişkin haberlerin ilk cümleleri ele alınmıştır.

Hürriyet ve Sabah Gazetelerinin bu haberi kısa ve basit cümle yapılarıyla okur kitlesine aktardıkları görülmektedir.

“Gazze Şeridi’nde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan lehinde, Gazzelilere verdiği destekten ötürü büyük bir gösteri düzenlendi.” (31/01/2009-Hürriyet)

“Başbakan Erdoğan’ın Davos’taki çıkışı Filistin’de büyük yankı buldu.” (31/01/2009-Sabah)

Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazeteleri ise aynı olayı daha uzun ve karmaşık cümle yapılarıyla kurgulamaktadır:

“Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Davos zirvesindeki Ortadoğu konulu panelde İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres’e sert ifadelerle yüklenip zirveyi terk etmesi, Filistinli İslamcı direniş örgütlerini sevindirdi.” (31/01/2009-Cumhuriyet)

“Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Davos’ta İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres’e karşılık söylediği ‘Siz öldürmeyi iyi bilirsiniz’ sözleri ve ardından forumu terk etmesi, son İsrail işgalinde bin 300’e yakın vatandaşını yitiren Gazze Şeridi’nde büyük bir coşku ile karşılandı .” (31/01/2009-Yeni Şafak)

Söz konusu haberin ilk cümlesini; Sabah'ın 8, Hürriyet'in 15, Cumhuriyet'in 24 ve Yeni Şafak'ın 33 kelime ile kurguladığı görülmektedir. Özetle, en basit ve kısa cümle yapısının Sabah Gazetesi'ne; en uzun ve karmaşık yapının ise Yeni Şafak Gazetesi'ne ait olduğunu söylemek olanaklıdır.

Sentaktik çözümlemede diğer önemli bir unsur da cümlenin aktif/pasif olma durumudur. Akredite kaynakların açıklamaları haberlerde genelde aktif cümle yapılarıyla okuyucuya sunulmaktadır. Davos konulu haberlerin büyük bir çoğunluğunun akredite kaynakların söylemleri üzerine temellendirildiği göz önünde bulundurulduğunda, aktif cümle yapısının haberlerde ağırlıklı olarak yer aldığı dikkati çekmektedir. Böylelikle söz konusu söylemlerin haber kurgusu içerisinde daha etkin kılındığı görülmektedir.

• *Kelime Seçimleri*

Kelime seçimleri cümlenin en can alıcı noktalarından birini oluşturmaktadır. İdeolojik örüntüler seçilen kelimeler ile belirginlik kazanmaktadır. Seçilen sözcükler vasıtasıyla bir anlamda haberin dokusu belirlenir ve okur kitlesi bu vasıtayla yönlendirilir. Sözcük seçimlerinden söz ederken, çok fazla verilen bir örnek “özgürlük savaşçısı” ve “terörist” örneğidir. Doğrudan ideolojik bir seçimi yansıtan bu iki sözcüğün hangisinin kullanılacağı ilk anda düşünülebileceğinden de daha karmaşık bir konudur. Dil içinde mücadele, söyleme ilişkin bir kavramdır. Sözcüklerin anlamı, diğer bir deyişle vurgusu söylemler içinde oluşur (İnal, 1996:122). Daha önce de belirtildiği üzere; Davos konulu haberlerin büyük çoğunluğu, akredite kaynakların açıklamalarından oluşmaktadır. Dolayısıyla bu noktada, “akredite kaynaklar haberlerdeki sözcük seçimlerinde belirleyici aktörler konumundadır” yargısı ön plana çıkmaktadır. Fakat unutulmaması gereken nokta, basın, egemen söylemin sadece doğrudan bir aktarıcısı değildir. Sözcüklerin seçimi ve cümle yapıları aktörlerin haber içerisindeki konumlandırılmasını ve olaya ilişkin hangi sonuçlarının vurgusunun yapılacağını belirleyen unsurlardır. Örneklem içerisinde yer alan gazetelerdeki Davos konulu haberleri iki farklı noktadan hareketle değerlendirmek daha anlamlı olacaktır:

- Davos'taki “Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli” oturumunda yaşanan olaylar.
- Oturumda yaşanan olaylara ulusal/uluslararası boyutta gelişen tepkiler.

Davos'taki “Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli” oturumunda yaşanan olaylara ilişkin gazetelerde çıkan haberlerde aktörlerin konumlandırılmasında ve gelişmelerin sunumunda benzer kelime seçimleri olsa da; ideolojik anlamda belirgin farklılaşmaların olduğu görülmektedir:

“Peres’in **hiddetli tavrı...**” (30/01/2009-Hürriyet)

“Başbakan Erdoğan’ın Peres’e karşı yaptığı **çıkış...**” (31/01/2009-Hürriyet)

“Erdoğan ...Peres’i **sert ifadelerle** eleştirdi” (30/01/2009-Sabah)

“Başbakan Erdoğan’ın Peres’e **sert çıkışı**” (31/01/2009-Cumhuriyet)

“Davos’ta yaşanan **kriz...**” (31/01/2009-Cumhuriyet)

“Moderatör ve İsrail Cumhurbaşkanı’nın **akıl almaz tavrı.**” (31/01/2009-Yeni Şafak)

“...Peres’in **küstahlığı...**” (01/02/2009-Yeni Şafak)

Hürriyet Gazetesi, İsrail Cumhurbaşkanı Peres’in tavrını “*hiddetli*”, Başbakan Erdoğan’ın Peres’e yönelik konuşmasını ise “*çıkış*” kelimeleriyle nitелеmektedir. Sabah ve Cumhuriyet Gazeteleri Başbakan Erdoğan’ın Peres’e yönelik konuşmasını “*sert*” vurgusu ile ön plana çıkarmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi’nin Davos’ta yaşananları bir “*kriz*” olarak nitelendirmesi de dikkat çekici bir noktadır. Söz konusu kelime seçimiyle Cumhuriyet Gazetesi genel anlamda gelişmelerin olumsuzluğuna vurgu yapmaktadır. Yeni Şafak Gazetesi ise incelenen gazeteler içerisinde en çarpıcı kelime seçiminde bulunan gazetedir. Yeni Şafak Gazetesi moderatör ve İsrail Cumhurbaşkanı’nın tavrını “*akıl almaz*”; İsrail Cumhurbaşkanı Peres’i ise “*küstah*” kelimelerini kullanarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, Yeni Şafak Gazetesi Davos’ta yaşanan olaylarda Moderatör Ignatius’u ve İsrail Cumhurbaşkanı Peres’i kelime seçimleriyle haber kurgusu içerisinde tek sorumlu olarak yansıtmaktadır.

Kelime seçimleri, oturumda yaşanan olaylara ulusal/uluslararası boyutta gelişen tepkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Cumhuriyet Gazetesi’nin eleştirel bir yaklaşım sergilediği görülmektedir:

“Gazze Şeridi’nde **büyük gösteri**” (31/01/2009-Hürriyet)

“Tahran’da Erdoğan’a **destek**” (01/02/2009-Hürriyet)

“Filistin **ayağa kalktı**” (31/02/2009-Sabah)

“Başbakan Erdoğan **Ortadoğu’daki denge politikasını bir kenara bırakmasının yanı sıra Türkiye’den çok Arap Dünyası’nın çıkarlarını koruyor.**” (01/02/2009-Cumhuriyet)

“Başbakan Erdoğan **Arap dünyasının tezlerini savundu ama onlardan ses yok.**” (01/02/2009-Cumhuriyet)

“**Tarihi tokat sokakta yankılandı.**” (31/01/2009-Yeni Şafak)

“İş dünyasının önde gelen temsilcileri **Başbakan’a tam destek** verdi.” (31/01/2009-Yeni Şafak)

Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri Davos’taki olayın sonrasındaki gelişmeleri; “*büyük gösteri*”, “*destek*”, “*ayağa kalktı*”, “*tarihi tokat*”, “*Başbakan’a tam destek*” kelimeleriyle Başbakan Erdoğan’ı olumlu bir

açından okur kitlesine yansıtan haber kurgusu yaratılmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi ise incelenen diğer gazetelerden farklı kelime seçimleriyle olayın olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir. Söz konusu gazetede, “*Ortadoğu’daki denge politikası*”, “*Arap Dünyası’nın çıkarları*” ve “*Arap dünyasının tezleri*” gibi kelime seçimleri Başbakan Erdoğan’ın Davos’taki yaklaşımının Türkiye’nin uluslararası çıkarları ile ters düştüğü savını ortaya atmaktadır.

SONUÇ

İncelenen gazetelerde haber başlıkları vasıtasıyla olaya ilişkin genel bir çerçeve çizildiği ve okur kitlesinin haber metnini okumadan önce ideolojik öfütüler içeren söylem yapısıyla yönlendirildiği görülmektedir. Spot/haber girişlerinde, akredite kaynakların görüşlerinin baskın olarak yer alması, haberlerde egemen söylemin yeniden üretilmesini ve haberin tek tipleşmesini de beraberinde getirmektedir. Haber olgusu içerisinde önemli yer tutan ve okuyucuya olaya ilişkin özeti aktaran spot/haber girişlerinde; gazetenin ikinci el kaynaklardan da faydalanması düşünsel zenginliği de beraberinde getirecektir. Makro yapı içerisinde yer alan fotoğraflar vasıtasıyla habere ilişkin olay görsel boyutla desteklenmektedir. Ayrıca metin içerisindeki söylem kurguları ile fotoğrafın metinsel bağlantılarının ve anlatılarının (gösterilen) genel anlamda örtüştüğü dikkati çekmektedir.

Ana olay ve sunuş biçimi, incelenen gazetelere göre farklılıklar göstermektedir. Hürriyet Gazetesi olaya makro perspektiften yaklaşırken, Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri söylemlerini Başbakan Erdoğan üzerine kurgulamaktadırlar. Söz konusu bu kurgulama ise daha çok Başbakan Erdoğan’ı olumlayan unsurlar içermektedir. İncelenen gazeteler içerisinde Başbakan Erdoğan’ın tavrına net bir eleştirel yaklaşım sergileyen gazete ise Cumhuriyet Gazetesi’dir. Cumhuriyet Gazetesi haberlerinde muhalif söylemlere de yer vererek okur kitlesine bir tartışma platformu sunmaktadır.

Haberlerin genellikle akredite kaynakların açıklamalarından yola çıkılarak hazırlanması ardağan ve bağlam bilgisini yetersiz kılmaktadır. Ardağan ve bağlam bilgisinin yetersiz sunumu; olayın bağlamından soyutlanarak aktarılması ve okur kitlesinin gelişmeleri bütünlüklü bir yapıda algılayamaması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla gazetelerin haber kurgusu içerisinde, olayın gelişimine ilişkin şartları ve tarihsel süreçleri vermesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Haberin makro yapısı içerisinde ele alınan beklenti ve değerlendirmelerde ise ana olay ve sunuş biçimine paralel bir sonuç ortaya çıkmaktadır. İncelenen gazeteler içerisinde sadece Cumhuriyet Gazetesi olayın ileriye dönük beklenti ve değerlendirmelerinde olumsuzluk vurgusunu yapmaktadır.

Haberin mikro yapısı içerisinde yer alan sentaktik yapı analizinde, olayların aktif cümle yapılarıyla okur kitlesine iletiildiği dikkati çekmektedir. Ayrıca Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerinin uzun ve karmaşık cümle yapıları okur kitleleri için problem yaratabilecek bir düzeydedir. Davos ile ilgili haberlere ilişkin kelime seçimlerinde gazeteler, belirgin bir ideolojik ayrışma içerisindedir. Kelime seçimleri vasıtasıyla, hem olaya ilişkin aktörlerin konumlandırılması sağlanmakta hem de okur kitlesinin olayı olumlu/olumsuz yönde değerlendirmesi yönünde örtük bir söylem kurgulaması gerçekleştirilmektedir.

Sonuç olarak haberler, genel anlamda olayları bağlamından soyutlayarak, akredite kaynakların açıklamalarıyla kurgulanmakta ve haber nesnel söylem yapısından uzaklaştırılmaktadır. Söz konusu bu durum ise okuyucunun olayı bütün yönleriyle sağlıklı bir biçimde kavrayabilmesine ve yorumlayabilmesine engel teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, E. (2005). “Türk Basınının Okurlarını Bilgilendirmesi Açısından Avrupa Birliği Zirve Dönemlerine (Lüksemburg, Helsinki, Selanik) İlişkin Haberlerin Nicel ve Nitel Çözümlemesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atabek, N. ve E. Dağtaş. (1998). *Kamuoyu ve İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayın no: 139.

İşık, M. (2002). *Kitle İletişim Sistemleri*, Konya: Eğitim Kitabevi.

İnal, A. (1993). “Haber Üretim Sürecine Farklı İki Yaklaşım”, Ankara Üniversitesi Yıllığı.

İnal, A. (1994). “Haber Metinlerine Eleştirel bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar”, Ankara Üniversitesi Yıllığı.

İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.

Kaya, R. (1999). “Medya, Toplum, Siyaset”, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Der. Korkmaz Alemdar, İstanbul: Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı,

Leah V.B. ve Lawrence A. W. (1991). *Television Criticism Approaches and Applications*, aktaran Edward J.F. ve W. Gantz, (1996). “A Content Analysis of Three Mass Communication Research Traditions: Social Science”, *Interpretive Studies and Critical Analysis. Journalism And Mass Communication Quarterly*, Vol. 73.

Tekinalp, Ş. ve R. Uzun. (2004). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*, İstanbul: Derin Yayınları.

van Dijk, Teun A. (1998). "Opinions and Ideologies in the Press", *Approaches to Media Discourse*, Edit. Allan Bell and Peter Garnett, USA: Blackwell Publishers,.

Yüksel, E. ve H. İ. Gürcan. (2005). *Haber Toplama ve Yazma*, Konya: Tablet Kitabevi

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=10754808>, 12/01/2009

<http://arsiv.nvmsnbc.com/news/470442.asp#storyContinues>, 29/12/2008

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2009/01/16x01x09.htm>

http://www.dorduncukuvvetmedya.com/index.php?option=com_content&view=article&id=73:davos-cikii-ubat-ayinin-medya-guendemne-damgasini-vurdu-&catid=45:arastirmalar&Itemid=57, 20/05/2009

<http://www.guncel.net/gundem/dunya/2009/03/02/turkiye-israil-iliskileri-tehlikede.htm>, 02/03/2009

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=915782&Date=07.01.2009&CategoryID=78>, 06/01/2009

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=189899>, 11/06/2006

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=954690&Date=16.9.2009&CategoryID=100>, 16/09/2009

<http://www.voanews.com/turkish/archive/2006-07/2006-07-26-voa2.cfm?moddate=2006-07-26>

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=841153>, 24/04/2009

